

Lausunto

27.05.2026

Asia: VN/28134/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Pidättekö ehdotettua sääntelymallia tarkoituksenmukaisena?

Juristiliitto pitää esityksen tavoitteita lähtökohtaisesti perusteltuina siltä osin kuin pyritään lisäämään sääntelyn selkeyttä, ennakoitavuutta ja yhdenmukaisuutta. Nykyinen järjestelmä, jossa korvauksen määräytyminen perustuu pitkälti oikeus- ja korvauskäytäntöön sekä Valtiokonttorin omiin sisäisiin linjauksiin, ei kaikilta osin täytä läpinäkyvyyden ja oikeusvarmuuden vaatimuksia. Tästä näkökulmasta on perusteltua, että korvausjärjestelmän perusteet ilmenevät jatkossa laista eikä viranomaisen sisäisestä ohjeistuksesta. Sääntelyn tavoitteena olevan läpinäkyvyyden lisäämisen ei kuitenkaan tule johtaa korvaustason alentamiseen tai yksilöllisen harkinnan ja siten vahingonkärsijöiden oikeuksien toteutumisen olennaiseen kaventumiseen.

Näkemyksenne korvausmääristä?

Juristiliitto katsoo, että korvausmäärien tulee olla sellaisia, että ne turvaavat täysimääräisen ja tosiasiallisesti riittävän hyvityksen poikkeuksellisen vakavasta oikeudenloukkauksesta. Henkilö on menettänyt vapautensa rikosprosessin seurauksena ja on myöhemmin todettu syyttömäksi, joten lähtökohtana tulee olla oikeus asianmukaiseen korvaukseen. Asianmukaisen korvausmäärän kokonaisuudessaan tulee ottaa huomioon muun muassa tilanteiden yksilöllisyys ja aiheutettujen vahinkojen moninaisuus.

Esityksessä ehdotettu sääntely, jossa vuorokausikohtaisille korvauksille asetetaan vähimmäis- ja enimmäismäärät, merkitsee kuitenkin käytännössä korvaustason rajaamista tavalla, joka voi johtaa syyttömien henkilöiden oikeuksien merkittävään kaventumiseen. Juristiliitto pitää ongelmallisena sitä, että nykyisestä korvauskäytännöstä johdettu keskimääräinen korvaustaso muodostuisi käytännössä sitovaksi katoksi myös tilanteissa, joissa korkeampi korvaus olisi yksittäistapauksessa perusteltu.

Näkemyksenne korvauksen määrän arviointiin vaikuttavista seikoista, mukaan lukien siitä, että vapaudenmenetyksen kesto ei enää vaikuttaisi vuorokausikohtaiseen korvaukseen?

Juristiliitto kiinnittää huomiota siihen, että esityksessä rajoitetaan yksilöllisten olosuhteiden merkitystä korvausharkinnassa ja korostetaan objektiivisia kriteerejä. Vaikka yhdenmukaisuus ja ennakoitavuus ovat tärkeitä tavoitteita, vapaudenmenetyksen vaikutukset voivat olla yksilöllisesti hyvin erilaisia. Tämän vuoksi korvausjärjestelmän tulee mahdollistaa riittävä tapauskohtainen harkinta. Erityisesti pitkien tai muutoin poikkeuksellisten vapaudenmenetysten osalta yksilöllisten seikkojen merkitys on keskeinen. Juristiliitto suhtautuu kriittisesti myös siihen, että vapaudenmenetyksen kesto ei enää vaikuttaisi vuorokausikohtaiseen korvaukseen, jos tämä käytännössä johtaa siihen, ettei pitkän vapaudenmenetyksen erityistä kuormittavuutta voida ottaa riittävästi huomioon korvauksen tasossa.

Näkemyksenne mahdollisuudesta korottaa tai alentaa kokonaiskorvauksen määrää (4 a § 4 mom.)?

Juristiliitto pitää erittäin tärkeänä, että esityksessä säilyy mahdollisuus korottaa tai alentaa kokonaiskorvausta tilanteissa, joissa korvaus muutoin muodostuisi kohtuuttomaksi. Ehdotetun säännöksen soveltamiskynnys on kuitenkin asetettu hyvin korkealle, kun edellytyksenä on ilmeinen kohtuuttomuus. Tällöin vaarana on, että säännös jää käytännössä harvoin sovellettavaksi eikä turvaa riittävästi yksilöllisten olosuhteiden huomioon ottamista. Juristiliitto katsoo, että sääntelyä tulisi tältä osin tarkistaa siten, että mahdollisuus poiketa laskennallisesta lopputuloksesta olisi aidosti käytettävissä silloin, kun tapauskohtainen kohtuullisuus sitä edellyttää.

Pidättekö rahamäärien tarkistamisen tapaa asianmukaisena?

Juristiliitto pitää kannatettavana sitä, että korvausmääriä voidaan tarkistaa rahan arvon muutosta vastaavasti. Inflaation huomioon ottaminen on välttämätöntä korvaustasojen reaaliarvon turvaamiseksi. Samalla on kuitenkin varmistettava, että sääntely ei jää liian jäykäksi, vaan mahdollistaa tarvittaessa myös muunlaisiin muutoksiin reagoimisen kuin pelkkään indeksitarkistukseen.

Näkemyksenne siirtymäsäännöksestä?

Juristiliitto pitää tärkeänä, että siirtymäsäännös toteutetaan tavalla, joka ei heikennä niiden henkilöiden asemaa, joiden asia on tullut vireille ennen lainmuutoksen voimaantuloa. Siirtymäjärjestelyjen tulee olla selkeitä ja ennakoitavia, eikä niillä tule aiheuttaa perusteettomia eroja samankaltaisissa tilanteissa olevien vahingonkärsijöiden välillä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, ettei uusi sääntely johda taannehtivasti korvaustason heikentymiseen.

Onko esityksen vaikutukset asianmukaisesti arvioitu?

Juristiliitto katsoo, että esityksessä on tunnistettu sääntelyn yhdenmukaisuuteen ja ennakoitavuuteen liittyviä tavoitteita, mutta vaikutusarvioinnissa tulisi arvioida perusteellisemmin ehdotettujen muutosten vaikutuksia syyttömästi vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeusturvaan ja tosiasialliseen korvauksensaantiin. Erityisesti olisi tärkeää tarkastella sitä, miten korvauskaton asettaminen, yksilöllisen harkinnan kaventuminen ja poikkeamissäännöksen korkea soveltamiskynnys vaikuttavat kokonaisuutena vahingonkärsijöiden asemaan. Myös esityksen taloudellisten vaikutusten ja oikeussuojan välisen jännitteen arviointia olisi syytä syventää.

Onko teillä yleisiä huomioita tai muuta lausuttavaa esityksestä?

Juristiliitto katsoo kokonaisuutena, että esityksessä ehdotettu sääntely vastaa osittain tunnistettuihin ongelmiin lisäämällä yhdenmukaisuutta ja läpinäkyvyyttä, mutta samalla se sisältää merkittäviä riskejä oikeusturvan kannalta. Erityisen ongelmallisina Juristiliitto pitää korvauskaton

asettamista, yksilöllisen harkinnan kaventamista sekä sitä, että nykyisestä keskimääräisestä korvaustasosta muodostuu käytännössä enimmäistaso. Näiden muutosten yhteisvaikutuksena on vaarana, että syyttömästi vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeus saada asianmukainen korvaus heikentyy olennaisesti.

Näkemyksenne syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annettuun lakiin liittyvistä muista uudistamistarpeista (ks. jakso 2.9.5)

Juristiliitto katsoo, että lain jatkovalmistelussa tulisi yleisemminkin arvioida, turvaako sääntely riittävällä tavalla täyden korvauksen periaatteen toteutumisen tilanteissa, joissa henkilö on menettänyt vapautensa perusteettomasti. Lisäksi olisi aiheellista tarkastella, mahdollistavatko lain arviointiperusteet riittävän joustavan ja yksilöllisen harkinnan erilaisissa tilanteissa sekä sitä, ovatko korvaustasot aidosti oikeassa suhteessa vapaudenmenetyksen vakavuuteen. Jatkossa olisi myös perusteltua seurata uudistuksen vaikutuksia käytännössä ja arvioida sääntelyn toimivuutta suhteessa oikeusturvan toteutumiseen.

Tuomainen Jenni
Juristiliitto - Juristförbundet ry